

פרק כה

הסתלקות וקבורת רשב"י

א) הסתלקות וקבורת רשב"י, וגילוי רזין לפני
הסתלקותו

א. כשחלה רבי שמעון בן יוחאי נכנסו לפניו רבי פנחס ורבי חייא ורבי אבא מן החברייא קדישא, ובנו ר' אלעזר היה משמש אותו. כשראו שהוא נוטה למות אמרו לו: "האם מי שהוא יסודו של העולם ימות?", אמר להם רבי שמעון: "תדעו שלא הבית דין שלמעלה מעיינים בדיני, כי רואה אני שאין אנכי נמסר לא למלאך ולא להדיינים שלמעלה, שאין אני כשאר אנשים, אלא שהמשפט שלי הקב"ה בעצמו ישפוט, ולא בבית דינו. וזהו שביקש דוד המלך (תהלים מ"ג) שפטני אלקים וריבה ריבי. וכן שלמה המלך אמר "לעשות משפט עבדו", הקב"ה לבדו ולא אחר. שהרי למדנו כאשר האדם נוטה למות, אז הבית דין שלמעלה מעיינים בדינו, יש מהם נוטים לכף זכות, שמראים זכיותו של אדם, ויש מהם נוטים לכף חוב, שמראים העבירות של אדם, ואין האיש יוצא מן הדין כמו שהוא מבקש. אבל מי שהדין שלו הוא מלך העליון על הכל, הרי זה משפט טוב, ואין יכול האיש לצאת אלא בטוב. מה הטעם?

לפי שמדותיו של מלך העליון נוטות לזכות תמיד, ובידו סליחות עונות פשעים וחטאים, כמש"כ (תהלים ק"ל) כי עמך הסליחה למען תורא, עמך ולא אחר. ולפיכך אני מבקש מלפניו שהוא בעצמו ידין משפטי".

ב. אחר כך ראו שרבי שמעון היה אומר דבר מה, ופתאום נעלם רבי שמעון מאותו החדר ששכב בו, ויתמהו כל הנאספים שם, ומרוב פחד ואימה לא יכלו לדבר דבר. לא ארכה העת, ופתאום פרץ הביתה ריח בושם חזק שהיה להם למשיב נפש ותחי רוחם. בתוך זה ראו שרבי שמעון נמצא על מטתו, ושמעו שהוא מדבר עם מישהו, אבל לא ראו עם מי.

ג. לאחר ששקט רוח החברים, שאלו לרבי שמעון על הנפלאות שראו, מה ענינם? אמר להם רבי שמעון: "מה שראיתם שנעלמתי מכם, הוא ששלחו אחרי מלמעלה, כי ביקשתי לראות מקומי בין מקומות הצדיקים שם, ולא הייתי שבע רצון מן המקום שהכינו עבורי, ובחרתי לי מקום אצל הנביא אחיה השילוני, ואחר כך נשלחתי בחזרה לביתי, ופרחו עמי שלש מאות נשמות צדיקים ללוות אותי עד ביתי, ועמהם דיברתי, זה הוא הקול ששמעתם, הוא ריח של גן העדן שבא עמנו".

ד. אז קרב אליו רבי אלעזר בנו ואמר אל אביו: "אבי. אבי! ואיה יהיה מקומי בגן העדן?" אמר לו רבי שמעון: "אשרי חלקך בני, זמן רב ימשך טרם שתבא אלי, אבל שם בגן עדן ביררתי גם עבורך מקום טוב, אשרי חלקנו וחלק שאר הצדיקים בגן עדן, העומדים להודות ולהלל לרבון העולמים כמו מלאכי השרת, ככתוב "אך צדיקים יודו לשמך".

ה. ויהי כאשר הגיע יום הנורא, יום המיתה, והחברייא קדישא הכירו בו שזה יום האחרון שלו, נאספו כולם וישבו לפני רבי שמעון, והוא היה מחזיר על לימודו כל התורה שלמד: [עי' ח"ג רצ"ו, ב - אדרא זוטא]. פתאום ראו אור גדול כמראה אש שהיה מקיף סביב לבית מבחוץ, נבהלו החברייא

קדישא ויצאו החוצה, ובפנים נשארו רבי אלעזר בנו ורבי אבא. פתח רבי שמעון את עיניו ואמר לרבי אלעזר: "צא החוצה וראה אם יש שם רבי יצחק תלמידי החביב שהצלתי אותו משליטת מלאך המות, ואמר לו שיכנס, ותושיבהו אצל מטתי שישמע חידושי תורה אשר אדבר, למען יוכל אחר כך לסדר החידושי תורה אשר ישמע ממני".

ו. אחר כך ישב רבי שמעון על מטתו ואור שמח היה מרחף על פניו, וישאל לרבי אלעזר איה המה החברייא קדישא, ומדוע אינם נכנסים. יצא רבי אלעזר וקרא להחברים שיכנסו, ודיבורו עם כלם היה בהארת פנים של שמחה. אז נשא רבי שמעון ידיו לשמים והיה מתפלל תפלה. אחר תפלתו בחר איזה חברים מן החברייא קדישא שרק הם ישארו בביתו, והשאר יצאו החוצה. נשארו בפנים: רבי אלעזר, רבי אבא, רבי יהודה, רבי יוסי ורבי חייא. מיד בא ונכנס גם רבי יצחק. כאשר ראהו רבי שמעון שמח עמו ואמר לו: "אשרי חלקך! שמחה רבה וכמה מדרגות של קדושה יתוספו לך ביום הזה".

ז. אז אמר רבי שמעון להחברים שנשארו בפנים: "שמעו אלי חברים קדושים! כאשר עתה עת רצון ושכינה הקדושה בתוכנו, מבקש אני שלא אבא לעולם העליון בבושת פנים, ובכן חפץ אני לגלות לכם היסודות של חכמת הקבלה, אשר עד עתה עוד לא גליתי אותם לאיש. ובכן ישב רבי אלעזר לפני, ורבי אבא ישב מאחורי, ויכתוב כל מה שאדבר. ושאר החברים שנשארו בפנים ישבו מן הצד וישמעו היטב את דברי, למען יכנסו לא רק באזנם, כי אם גם בעומק לבבם".

ח. אחר זה נתעטף רבי שמעון בטליתו והתחיל לדבר חידושי תורה בדרשות פסוקי תנ"ך על פי חכמת הקבלה

העמוקה. באמצע הדרוש הפסיק וצוה להעמיד כסא אצל מטתו, עבור רבי פנחס בן יאיר חותנו, שבא עתה מן גן העדן. אימה ופחד גדול נפל על החברים, ופחדו לשבת על כסאות וישבו על הקרקע, שוב התחיל רבי שמעון לדרוש ולגלות הסודות של חכמת הקבלה העמוקה, מאורגים ומקושרים עם דרשות על פסוקי תנ"ך, ונקראים בשם "אדרא".

ט. רבי אבא סיפר שכאשר הגיע רבי שמעון לדרוש את הפסוק (תהלים קל"ג) "כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם", נשתתק אצל תיבת חיים ולא נשמע ממנו יותר. רבי אבא אחז את העט בידו והטה אזנו לשמוע עוד ולכתוב, אבל לא שמע. באותו רגע נבהל ונשתומם מן האור גדול כמראה אש אשר פרץ פתאם לבית, עורת אחזה עיני כל החברים מחמת האור הגדול מאד, ולא יכלו לראות מה נולד שם, כי הוכרחו להשתטח על הקרקע ופניהם למטה. כך שכבו ובכו, כי הבינו שרגע האחרון בא.

י. אור החזק עמד עת קצרה עד שנקטן, וחלף ועבר לגמרי. אז קמו החברים מן הארץ ויראו שהמנורה הטהורה קודש קדשים כבתה, רבי שמעון בן יוחאי צדיק יסוד עולם סגר עיניו לנצח, מעוטף בטליתו, שוכב על צדו הימנית, ואור שמח חופף על צורתו הקדושה. רבי אלעזר עם שאר החברים פרצו בבכיה, ומרוב צער ואנחה לא יכלו לפתוח פיהם לדבר דבר.

יא. אך רבי חייא התחזק, קם על רגליו ואמר: "חברים! באה העת שאנו מחויבים לחלוק כבוד האחרון לאדוננו מורנו ורבנו, מנורה המאירה קדש קדשים, נשתדל לעשות הלוייה וקבורה כראוי לו".

יב. בתוך כך נפוצה השמועה במהירות בזק מפטירת רבי שמעון, הן בעיר והן בכל הגליל. מכל הסביבה התחילו המונים לזרום למירון לקחת חבל בהלויה שלו. אבל פרצה אז מחלוקות גדולה בין ההמון שהיו בהם חבורות ואגודות מכמה מקומות, וכל אחת חפצה שרבי שמעון יקבר אצלם. ויהי כאשר היו מוכנים אל הלויה והקבורה, וחברייא הקדושה עם חכמי ישראל נשאו את מטתו החוצה, שקטה המחלוקות, כי המטה התנשאה למעלה באויר פרחה לאט לאט, וכל הנאספים הלכו אחרי המטה. גם נראה לפני המטה עמוד אש עד הארץ. וכך פרחה המטה עד לפני המערה שבכפר מירון, אז הבינו כלם שנצרך לקוברו באותו המערה. כאשר הכניסו המטה להמערה נשמע בת קול הפסוק "יבא שלום יניחו על משכבותם". וגם הפסוק "אתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין".

יג. על פי הקבלה ידוע ומפורסם שרבי שמעון בן יוחאי נפטר ביום ל"ג בעומר. עם ישראל הקדוש מרגיש גודל קדושתו של אותו התנא, הארז אשר בלבנון, הענק שבין התנאים, הארי שבחבורה שהשאיר אחריו אור גדול אור המאור לכל העולם, הוא ספר "הזהר" הקדוש עם שתי ה"אדרות", רבא וזוטא, שהם היסודות של חכמה האלוהית שנקראת חכמת הקבלה, לכן לא נשכח אור קדושתו מן העולם. ועד היום הזה כנסת ישראל חולקת לו כבוד גדול ביום היארצייט שלו, על ידי חגיגה גדולה מאת כמה וכמה עשרות אלפים אנשים מכל שכבות העם, שעושים הדלקה גדולה בשמן זית כל הלילה בכפר מירון, אצל מערת קברו. בחצר הגדול נבנה בית המדרש. ההדלקה נעשה בשמחה רבה

על גג בנין המערה. ונקראת הילולא דרבי שמעון בר יוחאי.
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

(שם)

פרק כו

הסתלקות וקבורת ר"א בן רשב"י

א) חלישותו, הסתלקותו וקבורתו של רבי אלעזר בן רבי שמעון

א. רבי אלעזר בן רבי שמעון לעת זקנותו נעשה חלש, ולא היה לו כח ללכת ללמוד בבית המדרש עם הישיבה. כאשר חלה ולא יכל לקום ממטתו נתגלה פעם אחת גופו הקדוש, וכאשר קרבה אשתו לכסותו שחקה, אבל מיד התחילה לבכות. שאל אותה רבי אלעזר: "מדוע שחקת תחלה, ומדוע עתה תבכי?" ענתה לו אשתו: "שחקתי ושמחתי על שזכיתי שצדיק גדול עם גוף קדוש כזה הוא בעלי, ועתה אני בוכה על זה שגם צדיק גדול כמוך מוכרח למות".

ב. ידוע שרבי אלעזר היה כל ימיו בטבעו איש תקיף בדעתו, ולא היה נושא פנים לכל איש, לכן הבין שיש לו הרבה שונאים בעירו. אף גם בין התלמידי החכמים הרגיש שיש לו שונאים הרבה. לכן דאג שכאשר ימות לא יקברו אותו בכבוד תלמיד חכם. משום כך קרא קודם מותו לאשתו וכן צוה עליה.

ג. "יודע אני שיש לי הרבה שונאים בעיר, ואפילו בין החכמים לא חסר לי שונאים. דואג אני שלא יקברו אותי לפי

כבודי, לכן אני רוצה למות על מטתי בחדר העליה, ששם היה מקום תורתי, ושם תניחי אותי שוכב על מטתי. בכל פעם תוכלי ליכנס לחדר ההוא בלי כל פחד כאילו אני בחיים. אך הזהרי לא לגלות סוד מותי לאף אדם. וכך תאמרי לכל שואל: כאשר קשה עלי לסבול התרמית והשקר השורר בעולם, לכן הסגרתי עצמי להיות פרוש מן העולם בחדר תורתי על העליה. וכל איש שירצה לשאול עצה ממני, או שיבאו בעלי דינים לדון בדין תורה, יעמדו בבית למטה ויקרא אלי בקול רם מה שהם מבקשים, ואני אענה להם ממעל כמו בחיים."

ד. אשתו הבטיחה לו לעשות כרצונו. וימת רבי אלעזר על מטתו בחדר תורתו אשר על העליה. והיא אמרה לכל כציווי בעלה. כאשר באו בעלי דינים לביתו, סדרו טענותיהם בקול רם למטה, אחר כך נשמע מהעליה הפסק דין "איש פלוני זכאי, ואיש פלוני חייב". גם היתה אשתו רגילה לעלות לחוף את ראשו במים ולסרוק שערותיו, והיה נראה לה כאילו הוא ישן. כאשר לפעמים נעקרה שעה בשעת סריקה, היה נראה במקום ההוא בצבוץ דם.

ה. פעם אחת ראתה תולעת זוחלת באוזנו, נתבהלה, והיה לה צער גדול מזה, ואמר לה בעלה בחלום שלא תפחד ולא תצטער על התולעת, כי זה עונשו, יען כי פעם אחת שמע שאיש אחד ביזה לתלמיד חכם, והיה ביכולתו למנוע ולענשו, והחריש, לכן נענש שתולעת תנשכנו באזנו לאחר מיתה.

ו. ככה שכב רבי אלעזר על מטתו שמנה עשרה שנה. יש היו מאמינים לדברי אשתו שהוא בחיים, ויש היו מבינים שאין זה דבר פשוט. פעם אחת מסרה אשת רבי אלעזר סודה לשכנתה. במשך הימים נעשה ריב בין אותן הנשים, ותקלל

השכנה לאשת רבי אלעזר: "יהי סופך שלא תבוא לקבר ישראל כמו בעלך!", כאשר נשמע הדבר לתלמידי רבי אלעזר ואוהביו, התחילו לחקור ולדרוש בתוקף בדבר הזה, עד שנודע להם האמת. השמועה נפצה מיד בכל העיר ובכל הגליל שרבי אלעזר בן רבי שמעון מת. אבל התלמידים לא ידעו איה לקבור אותו, והתוכחו בדבר.

ז. בעת ההיא בא רבי שמעון בחלום הלילה להתלמידים ואמר: "פרידה אחת יש לי ביניכם, מדוע אין אתם מביאים אותה אלי?", אז הבינו התלמידים שנצרך לקבורו באותה המערה של קבורת אביו.

ח. ויהי ביום שהגבילו התלמידים להביאו לקבורה, נאסף המון אנשים שבאו לקיים מצות הלוויית המת, ופתאום התראה מחנה גדול מן הסביבה, מזוינים במקלות וברמחים, והיה בהם ערב רב של יהודים ואינם יהודים שלא הניחו להוציא את המת מן הבית להביאו לקבורה, באמרם: שזה שמנה עשרה שנה שלא נראתה חיה רעה בעיר בכל הגליל, ואין זה כי אם בזכותו. ההמון הזה נצחו והיו מוכרחים להשאיר המת בבית.

ט. כאשר הגיע ערב יום הכפורים, שעה שכל האנשים טרודים בהכנות ליום כפור, ולא עלה על דעת אף אחד שביום כזה יחפצו להביאו לקבורה, והלכו משם שומרי הבית, אז באו התלמידים בלאט, והוציאו בהחבא את רבי אלעזר במסתו, וימהרו ללכת אל הדרך המוביל לכפר מירון. בדרכם ראו כמו שני נחשי אש הולכים לפניהם, אז הבינו כי נכון הדרך לפניהם, וכי יצליחו בקבורתו באין מונוע ומעכב. כאשר הגיעו לפתח המערה במירון, ראו והנה נחש גדול שנקרא "עכנא" הקיף לסגור את פתח המערה. ויצעקו אליו: "עכנא,

עכנא! הנח להביא את הבן אצל אביו" אז סר העכנא משם, ויקברו את רבי אלעזר אצל רבי שמעון אביו.

י. כשנפוצה השמועה שרבי אלעזר מת ונקבר אצל אביו, שלח רבי יהודה הנשיא, שהיה חבירו של רבי אלעזר, לדבר נכבדות באלמנותו כי חפץ לקחתה לאשה. והשיבה: מעלין בקודש ואין מורידין, והוא לעומת רבי אלעזר כמו חול לגבי קודש. ויוסיף עוד רבי יהודה לשלוח אליה בזה הלשון: "יכול להיות שבתורה היה רבי אלעזר גדול ממני, אבל האם גם במעשים הוא גדול ממני?!", והשיבה: "מי שהוא גדול יותר בתורה איני יודעת, אבל זאת ידעתי שבודאי במעשים טובים הוא היה יותר גדול, יען כי קבל עליו יסורין שיכפרו על כל ישראל.

פרק כז

דימוי רבי שמעון בר יוחאי למשה רבינו

(א) הקב"ה קרא בשמות משה ורבי שמעון בן יוחאי

טרם שנולד משה רבינו, קראו הקב"ה בשמו "משה" (פדר"א פל"ב, ועיי"ש בהגהות הרד"ל). וכן איתא בזהר הקדוש (ח"ג דף ס"א ע"ב) על רבי שמעון בן יוחאי: **רשב"י** מן יומא דברא קוב"ה הוה אזדמן קמי קוב"ה ואשתכח קמיה, וקוב"ה קרי ליה בשמיה.

(ב) למשה רבינו ולרבי שמעון בן יוחאי נגלה מן השמים שדורשי נפשם מתו

למשה רבינו נגלה אליו ה' ואמר לו (שמות ד, יט) לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. גם **לרשב"י**

יצאה בת-קול ואמרה: צאו ממערתכם דמית קיסר ובטלי גזירתיה.

(ג) משה רבינו ורשב"י הסתכלו באספקלריא המאירה

על משה רבינו אמרו חז"ל (יבמות דף מ"ט ע"ב) שהסתכל באספקלריא המאירה, וכן אמרו על רשב"י (סנהדרין דף צ"ז ע"ב) דעייל בלא בר והסתכל באספקלריא המאירה.

(ד) משה ורשב"י קבלו תורה מסיני

א. כמו שמשח רבינו ע"ה קבל תורה מסיני, כמו"כ איתא גם על רשב"י:

מן יומא דאסתלק רבי שמעון מן מערתא כו' רזין עילאין הוו מסתכלן ואתגליין בגין חבריא כאלו אתייהבו ההוא שעתא בטורא דסיני.

(זהר ח"א דף רט"ז ע"ב)

ב. ראה משה מה שיתקן רשב"י שהיה ניצוץ שלו מזמנא תניינא דסליק משה להר כו', וזה סוד פסוק עלית למרום שבית שב"י נוטריקון שמעון בן יוחאי שהוא בזמנא תניינא דסליק להר.

(מגלה עמוקות, אופנים, אופן ע')

(ה) משה רבינו ורשב"י נקראו "סיני"

למשה רבינו קראו "סיני", כמ"ש בזהר (ח"ג דף צ"ח ע"ב, ברע"מ): חדו כולהו תנאין ואמוראין ואמרי מאן קאים קמי סיני. וכן קראו לרשב"י "סיני" בתיקוני זהר (תיקון כ"ב דף ס"ג ע"ב).

**(ו) משה רבינו ורשב"י ידעו סוד "צדיק וטוב לו",
והיפוכו**

למשה רבינו הודיע הקב"ה סוד "צדיק וטוב לו, צדיק ורע לו כו'" (ברכות דף ז' ע"א), וכן **לרשב"י הודיעו ממתבתא דרקינא סוד זה** (זהר ח"ג דף קס"ח ע"א).

(ז) משה רבינו ורשב"י שקולים כנגד כל העולם כולו

על משה רבינו נאמר (מכילתא פ' בשלח, פ' השירה, פ"ט) שהיה שקול כנגד כל העולם כולו. וכן אמר רבי חייא על **רשב"י** (בזוהר ח"א דף קכ"ו ע"א) **דשקיל ככל עלמא**.

(ח) רשב"י עלה למרום בענן כמו משה רבינו

רשב"י סליק לעילא ונחית בעמודא דאשא.
(תיקוני זהר תיקון ח"י, דף רל"ז ע"ב)

(ט) משה רבינו ורשב"י מנעו פורעניות מן העולם

על משה רבינו איתא שהעביר הפורעניות מלבוא בעולם (ויק"ר פ"א, ג), וכן נאמר עליו (אסת"ר פ"ו, ב) משה עמד בפרץ, דכתיב ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ, וכן איתא בזהר (ח"א דף ק"ו ע"א): **לא הוה בר נש בעלמא דיגין על דריה כמשה דאיהו רעיא מהימנא**.

וכן איתא בזהר על רשב"י שאמר: **בחי לא יתיב עלמא בצערא ולא אתדן בדינא דלעילא** (זהר ח"א דף רכ"ה ע"א).

(י) משה רבינו ורשב"י ידעו ע' פנים לתורה

משה רבינו מסר לו הקב"ה בסיני שבעין מפתחין דאורייתא, שהם שבעים פנים לתורה (זהר ח"ב דף פ"ג ע"ב,

ובאור החמה שם בשם הרמ"ק), וכן זכה ג"כ רשב"י לע' אנפין דאורייתא (תיקו"ז בתחילתו).

יא) למשה רבינו ולרשב"י נמסר הכח לברך את ישראל

א. על משה רבינו איתא במדרש (דברים רבא ר"פ ברכה): 'ישא ברכה מאת ה', זה משה. א"ר תנחומא, אל תהי קורא בו אלא ישא ברכה לאחרים. וכן אמר רבי אלעזר על אביו רשב"י (זהר ח"א דף פ"ז ע"ב): **ברכאן דאבא איצטריכו הכא**.

יב) רשב"י היה ניצוץ משה רבינו

רשב"י היה ניצוץ שלו [של משה רבינו] **מזמנא תניינא דסליק משה להר כו'**, וזה סוד פסוק עלית למרום שבית שב"י נוטריקון שמעון בן יוחאי.

(מגלה עמוקות, אופנים, אופן ע')

יג) קבורת משה רבינו ורשב"י לא על ידי ילוד אשה

משה רבינו לא נקבר, כידוע, ע"י שום איש, וכן רשב"י ג"כ נאמר עליו (בסוף אדרא זוטא) דפוריא הוה סליק באוירא, ואשא הוה להיט קמיה, **ונכנסה המטה מאליה למערה במירון**.

יד) פטירת משה רבינו ורשב"י נודעה ע"י בת-קול

אודות פטירת משה רבינו איתא בספרי (ס"פ ברכה) בת-קול יצאה שמת משה. וכן בתיב"ע (עה"פ ברכה לד, ה): בפטירתו ברת קלא נפלת מן שמיא.

וכן פטירת רשב"י נודעה על ידי שיצאה מטתו וסליק באוירא (זהר ח"ג דף רצ"ו ע"ב).

פרק כח

חלקי הזוהר

(א) זוהר על התורה

א. חלק זה מודפס בשלשה כרכים: כרך א' - על ספר בראשית; כרך ב' - על ספר שמות וכרך ג' - על ספרים: ויקרא, במדבר, דברים.

ב. בראש חלק זה, בכרך הראשון - זוהר על ספר בראשית - מודפסת "הקדמת ספר הזוהר" (מן דף א' ע"א עד דף י"ד ע"ב). לאחר הקדמה זו פירוש הזוהר על רוב פרשיות התורה. בספר בראשית ישנו זוהר על כל פרשיות חומש זה, וכן בספר שמות ובספר ויקרא. על ספר במדבר חסר זוהר לפרשיות האחרונות שבחומש זה: מטות [אף כי לפרשה זו יש קטע קטן בדף רנ"ט ע"ב] ומסעי. ובספר דברים חסר זוהר על הפרשיות: דברים, ראה, כי תבוא, נצבים, וזאת הברכה.

(1) ספרא דצניעותא

ב. "ספר" קטן זה, בן שלשה דפים (ח"ב דף קע"ו ע"ב - קע"ט ע"א), ששמו - "ספרא דצניעותא" - מעיד על חשיבותו וייחודו, הוא מן המקורות החשובים ביותר והתמציתיים ביותר שבספר הזוהר. בו נמצאים יסודות תורת הסוד ברמזים דקים ועמוקים.

בחיצוניותו הוא פירוש לפסוק מרכזיים בפרשת בראשית (ואכן בזוהר מהדורת קרימונה נדפס הוא בפרשת בראשית), ובו חמשה פרקים, ובפנימיותו הוא מכיל, על-פי עדותו של רשב"י, את היסוד של תורת הקבלה שנתפרשה בהרחבה בספר הזוהר ובספרי הקבלה שלאחריו.

ב. וזה לשונו של ר' שלום בוזגלו בפירושו הדרת מלך:

רשב"י זי"ע אמר (זהר ח"ב דף קע"ו ע"א): ספרא דצניעותא, חמשה פרקין אינון, דכלילן בהיכל רב ומליין כל ארעא. פירוש, **אלו חמשה פרקים כוללים כל חכמת הקבלה**. **כי ספרא דצניעותא הוא מועט מחזיק את המרובה**, לשון קצר בחכמה נפלאה ומפוארה.

(הדרת מלך לספרא דצניעותא סוף פ"א)

ג. הנסיון הראשון לפרש את "ספרא דצניעותא" נעשה ב"אידרות" - אידרא רבא ואידרא זוטא. לספר קטן זה נכתבו מספר פירושים, (מפורסם הוא פירוש הגר"א [וילנא והורודנא-תק"פ] "נפש לדוד" לרבי דוד לוריא). מלבד הפירושים הכוללים לזוהר, הכוללים גם פירוש לספרא דצניעותא הנמצא בגוף ספר הזוהר.

ד. יש המייחסים את "ספרא דצניעותא" ליעקב אבינו, אמנם הרה"ק מקאמאנא בספרו "זהר חי" כתב, וז"ל:

ספרא דצניעותא חיברו רשב"י . . וסידרם מברייתות שהיו מקובלות לתנאים מהר סיני מימות משה, כעין שסידר רבינו הקדוש ששה סדרי משנה ממה שהיו שנויות מקדמת דנא.

(זהר חי, בסיום פירושו לספד"צ)

(2) "אדרא רבא" - הכינוס הגדול

א. ה"אדרא רבא" נמצא בזוהר ח"ג פ' נשא (מן דף קכ"ז ע"ב עד דף קמ"ה ע"א), ונקרא "אדרא רבא", שפירושו: הכינוס הגדול. "אידרא" הוא מקום מושב החכמים, בדרך כלל כגורן עגולה, ותוספת המלה "רבא" בא כדי להבדילו מן הכינוס היותר קטן - "אדרא זוטא" - שהתקיים מאוחר יותר, שבו נוכחו פחות חכמים, כדלהלן.

ב. ב"אדרא רבא" בא תיאור דיוניהם של תשעה מהחברייא של רבי שמעון בן יוחאי, שהתכנסו יחד עמו לדון בסודות הגדולים והעמוקים של הקבלה. התשעה הם: רבי אלעזר בנו, רבי אבא, רבי יהודה, רבי יוסי בר יעקב, רבי יצחק, רבי חזקיה בר רב, רבי חייא, רבי יוסי ורבי ייסא.

לאחרי פתיחת הדרוש בפי רשב"י, קמים החכמים, האחד אחר חבירו, ודורשים בסוד האלקות, כאשר רשב"י משלים ומגיב על דבריהם.

ג. עיקרם של הדרשות בחלק זה באות לבאר את דברי ה"ספרא דצניעותא", המשמש לחלק זה מעין "משנה" ביחס ל"גמרא". ולכן לעיתים נמצא ב"אדרא רבא" לשון "הספרא דצניעותא" כבסיס להסברם של חכמי האידרא.

ד. בסיומו של ה"אידרא" נפטרים שלשה מן החכמים, ר' יוסי בר יעקב, רבי חזקיה ורבי ייסא, כדלעיל פרק כ"ד סעיף ד' אות ז'.

(3) אדרא זוטא

ה"אדרא זוטא" נמצא בזוהר ח"ג פ' האזינו (מן דף רפ"ז ע"ב עד דף רצ"ו ע"ב), ונקרא "אדרא זוטא", שפירושו:

הכינוס הקטן, להבדילו מן הכינוס הגדול - "אדרא רבא".
ב"אדרא זוטא" נתכנסו שוב החכמים בני חבורתו של רשב"י,
והפעם שבעה במספר, לאחר פטירתם ב"אדרא" הקודמת -
"אדרא רבא" - של שלשה מן החכמים הנ"ל.

ב"אדרא" זו זוכים החברייא קדישא לשמוע תורה
מרשב"י שתוכנה, סיכום הדברים שהתבררו ב"אדרא רבא".

(4) רעיא מהימנא

א. הספר "רעיא מהימנא", שהוא ה"ספר" הגדול ביותר
הנכלל בספר הזוהר, הוא מה שלימד וגילה משה רבינו,
הרועה נאמן, לרשב"י וחברייא דיליה, שכללה תנאים
ואמוראים. בכינוס חברייא קדישא זה, שהתקיים בבית
מדרשו של רבי שמעון בן יוחאי, נתבררו ונתלבנו סודות
וגילויים על מצוות התורה, שרשיהן וטעמיהן.

ב. "רעיא מהימנא" מפוזר במספר פרשיות בגוף הזוהר,
חלקו גלוי וידוע לנו ואף הודפס בדפים ועמודים נפרדים,
וחלקו בא משולב בגוף הזוהר. ה"רעיא מהימנא" נמצא
בחלק ב' ו' של ספר הזוהר (הכולל חומש שמות, ויקרא
במדברים, דברים), אבל לא נמצא, בגלוי, בחלק א' של ספר
הזוהר (חומש בראשית).

ג. כמה גדולי ישראל וחכמי דורות האחרונים עמלו
למצוא את ה"רעיא מהימנא", שהיה במקורו ספר גדול על
כל התרי"ג מצוות, ולסדרו על-פי סדר של מצוות עשה
ומצוות לא תעשה, ואף להדפיסו כספר בפני עצמו - ראה,
לדוגמא מאמר "רעיא מהימנא" - ספר המצוות", הנדפס
בריש ספר הזוהר מהדורת הרב ר' ראובן מרגליות. וראה גם

נתיבות יאיר להרב משה יאיר וויינשטאק, שבו אוסף דברי הרעיא מהימנא בהוספה פירוש.

ד. תוך כדי הרצאת הדברים, משתמש הרעיא מהימנא לפעמים בסוף הזוהר, הנקרא בלשוננו "חיברא קדמאה".

ה. מחלק ה"רעיא מהימנא" שבספר הזוהר, שעוסק במצוות, אפשר ללמוד כמה הלכא רבוותא בהשוואה לשיטות רבותינו, ובפרט מאופן הרצאת הדברים הקדושים ברע"מ אפשר ללמוד הרבה הכרעות בהלכה.

ו. דע כי חיבור הזה הנקרא רעיא מהימנא, שעשה רשב"י עם הצדיקים אשר בגן עדן, היה לתיקון השכינה וסעד וסמך לה בגלותא, כי אין סעד וסמך לשכינה אלא בסודות התורה. . וכל מה שיאמר פה מהסודות והענינים, הכל היה כוונת לייחד השכינה ולסעדה בגלותא.

(אור החמה לזוהר ח"ב דף קט"ו ע"ב, בשם הרמ"ק)

(5) מדרש הנעלם

א. "מדרש הנעלם" נמצא בגוף ספר הזוהר (פרשת וירא, חיי שרה, תולדות), ובזוהר חדש (מן דף ב' ע"ב עד דף ל' ע"ב; מן דף מ"ו ע"ב עד דף מ"ז ע"ב (בזוה"ח הוצאת הרב ר' ראובן מרגליות) ובפרשיות בלק, כי תצא, וכל זהר חדש לשה"ש, רות ואיכה).

ב. על הטעם שנקרא בשם "מדרש הנעלם" כותב הרמ"ז, וז"ל:

אתן טעם לשבח אל שם מדרש זה שקראוהו נעלם, והוא שרוב ענין זה הוא על הנשמה שמקורה בבריאה, ששם גן עדן העליון. וכי בפרדס שהדרש הוא בבריאה. . ומדרש הנגלה

הוא סוד החיצוניות, ומדרש הנעלם הוא סוד הפנימיות, שהם הנשמות. ודרוש זה המיוסד על הנשמה, שמו נאה לו **מדרש הנעלם**.

(רמ"ז, הובא במקדש מלך לזהר פ' וירא, מהדורת זלקווא ע' ק')

ג. לשונו של "מדרש הנעלם" הוא לפעמים לשון-הקודש, לפעמים ארמית, ולפעמים גם בלול משניהם.

ד. שלא כגוף ספר הזהר, הרי הדרשות שב"מדרש הנעלם" הם דרשות קצרות, ולא באריכות כבשאר חלקי הזהר. גם העניינים בהם דן ב"מדרש הנעלם" - מעשה בראשית, תורת הנפש, ימות המשיח ועולם הבא - אינם מסוג העניינים שבספר הזוהר, שהם תורת האלקות, אצילות העולמות, כוחות הרע ועוד.

(6) "אדרא דבי משכנא", "היכלות", "רזא דרזין", "סבא דמשפטים", "תוספתא" ו"סתרי תורה"

א. בספרי הזוהר ישנם עוד חלקים העומדים בפני עצמם בסגנונם, בתוכנם ובחשיבותם. והם:

(א) **"אדרא דבי משכנא"**, העוסק בעיקר בסודות התפילה, והוא נמצא בזוהר ח"ב פ' משפטים (מן דף קכ"ב ע"ב עד דף קכ"ג ע"ב).

(ב) **"היכלות"**, העוסק בתיאור היכלות הגן-עדן והגיהנם, ובו עניני תפילה רבים. ה"היכלות" נמצאים בזוהר ח"א פ' בראשית (מן דף ל"ח ע"א עד דף מ"ה ע"ב); ח"ב פ' פקודי (מן דף רמ"ד ע"ב עד דף רס"ב ע"ב) - היכלות מסטרא דקדושה; מן דף רס"ב ע"ב עד דף רס"ח ע"ב - היכלות מסטרא דטומאה).

אור פרק כח הזוהר קעג

ג) "רזא דרזין", העוסק בגילוי מהותו של האדם על-ידי תוי פרצופו וידינו. ה"רזא דרזין" נמצאים בזוהר ח"ב פ' יתרו (מן דף ע' ע"א עד דף ע"ה ע"א).

ד) "סבא דמשפטים", שהוא פירוש רב יבא סבא בעניני גלגולי נשמות ועונשי הגוף שבקבר. ה"סבא" נמצא בזוהר ח"ב פ' משפטים (מן דף צ"ד ע"א עד דף קי"ד ע"א).

ה) "תוספתא", הם קטעים ובהם ראשי פרקים בחכמת קבלת הזוהר, והוא מפוזר בכל ג' חלקי הזוהר.

ו) "סתרי תורה", הם דרשות פסוקים מן התורה על עניני הנשמה וסוד האלקות, והם מפוזרים בזוהר חלק א' (ספר בראשית).

עוד ספרים ומקורות שנזכרו בספר הזהר, עיין ג"כ להלן בסוף הפרק.

ב) זוהר חדש

א. לאחר שנדפס ספר הזוהר (במונטובה וקרימונה, בשנים שי"ח-ש"כ), נמצאו עוד כתבי-יד רבים הכוללים קטעים השייכים לפי תוכנם לספר הזוהר, שלא נכללו במהדורות ספר הזוהר שנדפסו.

כתבי-היד שנמצאו שייכים לכל חלק הזוהר, מהם דומים לזוהר על התורה, מהם לחלקים הפנימיים שבזוהר (מדרש הנעלם, סתרי אותיות ועוד), ומהם שייכים בתוכנם ובמהותם לתיקוני הזוהר.

ב. כשלושים שנה לאחר הדפסת המהדורות הראשונות הני"ל של ספר הזוהר, קיבצו את כתבי-היד וערכו אותם על-פי סדר פרשיות התורה והמגילות (כפי הנראה נעשתה

העריכה ע"י המקובל ר' אברהם הלוי מעיר צפת), והדפיסום לראשונה בשאלוניקי (שנת שני"ז), ולאחר מכן בקראקא (שנת שס"ג), ומאז הודפס פעמים רבות במהדורות שונות.

ג. **"זוהר חדש"** על התורה נמצא על מספר פרשיות מכל חומש. על חומש בראשית: בראשית, נח, לך לך, וירא, ויצא, וישב. על חומש שמות: בשלח, יתרו, תרומה, כי תשא. על חומש ויקרא: צו, אחרי, בהר. על חומש במדבר: נשא, חוקת, בלק, מטות. על חומש דברים: ואתחנן, כי תצא, כי תבוא.

ד. בקטעי הזוהר הנ"ל משולבים, בעמודות נפרדות: **"סתרי אותיות"** ו**"מדרש הנעלם"**. אחרי כאן באים מדרשים - **"מדרש הנעלם"** - למגילות: שיר השירים, רות ואיכה. ובסוף מודפסים תיקונים (**"תיקוני זוהר חדש"**), כדוגמת התיקוני זוהר.

ג) תיקוני הזוהר

א. **"תיקוני הזוהר"**, שנדפס כספר בפני עצמו, מכיל שבעים תיקונים, ועוד י"א תיקונים. ובמהדורות אחדות נדפסו עוד **"תיקונים"** הדנפסים כבר ב**"זוהר חדש"**, שעל פי תוכנם וסגנונם שייכים גם הם לתיקוני הזוהר.

ב. כל אחד משבעים התיקונים שב**"תיקוני הזוהר"** מתחיל בביאור המלה **"בראשית"**, וממשיך בביאור פסוקים אחרים, בעיקר מפרשת בראשית, אך גם מן התנ"ך. וכל זאת על דרך הסוד, בדרשות המגלות צפוני וסתרי תורה.

ג. על מהות הספר ותכליתו, ובעיקר על שמו **"תיקונים"**, כותב ר' שלום בוזגלו, וז"ל:

אור פרק כח הזוהר קעה

ספר תיקונים, כי תיקוני העשיה עיקר כל תיקוניה, ואם לא תתוקן ותעלה מהעשיה, איך יהיה תיקון יצירה ובריאה, **כי תחילת הכל הוא תיקון העשיה.**

הנה מצינו ועלה בידינו **טעם הגון לשם ספר התיקונים**, שכל כוונת הרשב"י **לתקן השכינה בעולם העשיה** . . כי סגולת חיבורא דא להביא גאולה וחרות מהגלות.

והגם שכל חיבורי הרשב"י מקרבין הגואל . . הנה **ספר התיקונים בפרט, שלכוונה זו חברו, לתקן המלכות בעולם העשיה.**

...מן השמים הרשוהו ועזרוהו לחבר זה ספר התיקונים
.. אמר רבי שמעון: זכאה חולקנה דעילאין ותתאין אינון
באסכמותא לסייעא לן . . ובהקדמת התיקונים . . רבי שמעון
וחביריו, **כד אתכנשו למיעבד האי חיבורא, רשותא אתייהיב
לון ולאליהו עמהון ולכל נשמתין . . ולכל מלאכיה . . לגלאה
לון רזין טמירין דלא אתייהיב רשו לגלאה עד דייתי דרא
דמלכא משיחא.**

(הקדמת פירוש כסא מלך לתיקוני זוהר)

ד. בריש ספר "תיקוני הזוהר", כמו בספר הזוהר, באה
הקדמה, ובראשה תמצית מהות הספר. וז"ל: "תיקוני הזוהר,
דאינון שבעין אנפין לאורייתא דפריש רבי שמעון בר יוחאי
במלת בראשית מסתרי אורייתא", עכ"ל. לאחר ה"הקדמה"
באים ביאורי השבעים תיקונים, מהם ארוכים ומהם קצרים.

ה. בכמה מהדורות של ספר "תיקוני הזוהר" מודפס
בשולי העמודים תאריכי הימים מר"ח אלול עד יוה"כ"פ,
שבהם קוראים קטעים אלו שבספר תיקוני הזוהר - על פי
המנהג (הובא גם בהקדמת פירוש כסא מלך לתיקוניז), ללמוד

ולקרוא את התיקוני זוהר בארבעים הימים שמר"ח אלול עד יום-הכיפורים, כדלעיל פרק י'.

ו. **פירושי התיקוני זוהר**. ל"תיקוני הזוהר" לא נדפסו פירושים רבים. ואלו הם הפירושים המפורסמים לתיקו"ז: **"כסא מלך"** לר' שלום בוזגלו; **"אור ישראל"** להמגיד הקדוש ר' ישראל מקאזניץ; **"ביאורי הגר"א"** לתיקוני זוהר (ווילנא, תרכ"ז), **"חמדת צבי"** לר' צבי הירש; **"באר יצחק"** לר' יצחק אייזיק מפאלצק; **"באר לחי רואי"** לר' צבי הירש שפירא מדינוב; **"כגן הירק"** לרבי כליפא גייג', "נצוצי זוהר" להרב ראובן מרגליות.

ד) סיכום

א. כל חלקי הזוהר וחלקיו הפנימיים שכתבנו אודותם בפרק זה, רובם נתחברו ע"י רבי שמעון בר יוחאי, והנותרים - חלקם קדמו לרשב"י, ובהם השתמש רשב"י (כמו "ספרא דצניעותא"), וחלקם נכתבו או נערכו בדורות שלאחרי פטירת רשב"י (עיי' ג"כ לעיל פרק כ"ב סעיף א' אותיות ה'-ו').

ב. אמנם מלבד חלקי הזוהר הנ"ל, מוזכרים בזוהר עוד עשרות מקורות קדומים שהיו בידי רשב"י וחברייא דיליה, והם הין, ככל הנראה, היסוד לקבלת הזוהר. לדוגמא: "ספר רזיאל", "ספרא דאגדתא", "ספרא דאדם הראשון", "ספרא דאשמדאי", "ספרא חכמתא עילאה דבני קדם", "ספרא דחנוך", "ספרא דשלמה מלכא", "ספרא קדמאי", "צירופי דאתון דאתמסרו לאדם בגן עדן", ועוד.

ג. ידיעת דבר זה מוכיח עוד יותר, שתורת הסוד שבספר הזוהר, לא נתייצר בתקופת התנאים, כ"א היא מסורת עתיקת יומין שהשתמשו בה רשב"י וחברייא דיליה, בנו

וייסדו עליה את קבלתם, ומקורה עוד בתורה שניתנה מאת ה' למשה בסיני.

פרק כ"ט

מפרשי הזוהר

א. בבואנו להתחקות על ספרות הפירוש ליסוד הקבלה - ספר "הזוהר". עומדים אנו מול מספרם הדל של הפירושים שנכתבו לספר זה. בל נשכח שמאז גילוי ספר זה עברו כשבע מאות שנים - תקופה די ארוכה, שעשתה פירות ופירי פירות כלפי כל ספרות אחרת ביהדות. (נשוה לדוגמא את הזוהר, לפרשנות רש"י על התורה, ולספר ההלכתי של הרמב"ם "משנה תורה". על ספרו של רש"י נכתבו למעלה ממאה פירושים ידועים, ועל ספרו של הרמב"ם - מספר מאות!).

ב. הטעם העיקרי להעדר פרשנות רחבה לזוהר, ככל הנראה נובע מאופיה הנסתר של תורה זו, ומן החשש לגלות אף לא טפח מסודותיה הכמוסים, בבחינת - "סוד ה' ליראיו".

ג. טעם נוסף, הוא החשש מן הטעות בפירוש דברים העומדים ברומו של עולם, אשר כל חוסר דיוק משנה ומשדד מערכות בכל העולמות!. על כן יפה השתיקה, ובמיוחד, וכל שכן הכתיבה!

א) רבי שמעון לביא - "כתם פיז", ראש מפיצי התורה בצפון אפריקא

א. רבי שמעון לביא נולד בספרד בשעת בין הערביים, ערב וסמוך לשקיעתה של יהדות גדולה ומפוארת. בשנת רנ"ב

בעודו ילד, נטל את מקל הנדודים יחד עם כל יהודי ספרד, ושם פעמיו לצפון אפריקה הסמוכה. תחנתו הראשונה היתה העיר פאס שבמרקו, שם גדל ונתגדל, וספג לתוכו הרבה תורה ויראה, קדושה וטהרה. הר"ש לביא - כרבים מבני דורו שגלו מארץ מולדתם - שאף להגיע לארץ ישראל. ואכן, אחר תקופה ארוכה (רנ"ב - ש"ט), פנה הוא בדרכו לארץ הקודש, בעברו דרך לוב, בעיר טריפולי. נוכח הוא לדעת עד כמה גדולה היא בורותם של יהודי המקום בידיעת התורה, וממילא עד כמה רחוקים הם מקיום תורה ומצוות בשלימות. הרגשת אחריות אישית לגורל יהודי הקהילה ויהדותם, הביאה את הר"ש לביא לדחות את עלייתו לארץ ישראל, לשהות במקום, ולהשתדל לשנות את פני הדברים העגומים. ואכן הר"ש לביא החל להפיץ את התורה ולימודה בלוב, ותיקן תקנות בתחומי היהדות השונים.

ב. וזה לשון החיד"א (ב"שם הגדולים" בערכו): "ואני שמעתי דהרב הנזכר היה דעתו ליסע לארץ ישראל, וכשבא לטריפולי ראה שלא היו יודעין דת ודין, ואפילו תפילה וברכות כתקן, ואמר בלבו כי טוב לו לקרבם לתורה וללמדם תורה וליראה את ה', וזה יותר מהליכת ארץ ישראל, וכן עשה והצליח כמעט לגיירם והרביץ תורה שם".

ג. הר"ש לביא האריך ימים, ונפטר בשנת שמ"ה, ומקום קבורתו בעיר טריפולי. מפורסם הוא שירו "בר יוחאי נמשחת אשריך, שמן ששון מחבריד" - על רבי שמעון בר יוחאי. הר"ש לביא כתב פירוש רחב ועמוק - "כתם פז" - לספר הזוהר, שממנו נותר וידוע לנו רק פירושו לספר בראשית. שלא כשאר פירושי הזוהר שנכתבו לאחר שנדפס הזוהר, פירושו של הר"ש לביא נכתב על בסיס כתבי יד של הזוהר

שהיו בידו, ועל כן חשוב מאוד פירוש, גם מן הבחינה הזאת שכן יכול לשמש לנו מקור לגירסאות ונוסחאות שונים וקדומים של ספר הזוהר.

ד. ספרו - "כתם פז" - הודפס כמאתיים וחמישים שנה לאחר פטירתו, בעיר ליוורנו, בהשתדלות גבירי העיר טריפולי. מעניין לציין שהשם "כתם פז" לחיבור, ניתן ע"י החיד"א החיד"א, ששהה באותה עת בעיר ליוורנו, (בשם הגדולים ערך שמעון בן לביא מובא: "ונקרא הספר "כתם פז" גימטריא - שמעון לביא ז"ל. גם פ"ז ראשי תיבות פירוש זהר"י). הספר הודפס בשני כרכים. קבלתו של הר"ש לביא מבוססת על כתבי המקובלים שקדמו לו, (ואין בה כלל מהשפעת מקובלי צפת: מהר"ם קורדובירו והאר"י ז"ל) כגון: הרמב"ן (בעיקר בפירושו לתורה), הריקאנטי, פירושו של רבי יהודה חייט - מנחת יהודה לספר "מערכת האלהות", רבי יוסף ג'יקטיליא, רבי מנחם הציוני, רבינו בחיי בן אשר, ועוד.

(ב) רבי משה קורדובירו - "אור יקר"

הר"ם קורדובירו הוא מגדולי המקובלים שבכל הדורות

א. רבי משה נולד כדור לאחר גירוש יהודי ספרד (רפ"ב), אך מקום לידתו אינו ידוע (יש המשערים בספרד). מלבד גדולתו בקבלה - שאודות לה זכה לפירסום ושמך נחקק לדורות בין גדולי ישראל - היה הר"ם קורדובירו גדול בתורה ושימש אף כדיין. כן ידוע שהיה תלמידם של רבי יוסף קארו ורבי שלמה אלקבץ.

ב. תורתו בקבלה, הינה סיכום בהיר ונפלא של כל ספרות הקבלה שקדמו לו, דבר הבא לידי ביטוי בספרו הגדול

"פרדס רמונים" שבו סיכם את עיקרי תורת הקבלה, (מספר זה נעשו שני קיצורים: "פלח הרימון" - לרבי מנחם עזריה מפאנו, ו"עסיס רמונים" - לרבי שמואל גליקו). ספרו בתחום המוסר מפורסם בשם - "תומר דבורה", ששימש בסיס לספרות המוסר שהושפעה מן הקבלה, ושהתפתחה בדורות הבאים, (כגון "ראשית חכמה" לתלמידו רבי אליהו די יודאש, ועוד).

הר"ם קורדובירו עסק כל ימיו בכתיבת פירוש לכל חלקי הזוהר, אולם לא זכה שספר זה יודפס בימי חייו. ספר זה שעד כה היה בכתב יד (הכת"י מכיל כשלוש עשרה אלף עמודים!), הנקרא בשם "אור יקר", מודפס בשנים האחרונים בירושלים, כארבע מאות שנה לאחר כתיבתו, ולעת עתה יצאו לאור כ"ב כרכים (תשכ"ב - תשנ"ד), על ידי הרה"ח ר' מאיר אלבום, מחשובי חסידי אלכסנדר מדור העבר.

ג. הפירוש מתייחס לכל מלה ומלה שבזוהר, מדקדק בה ומפרשה לאורכה ולרוחבה. לא פלא, שכל מי שידע על ערכו של ספר זה נתאוה ללומדו. מפורסם הוא נסיונו של הרמ"ע מפאנו שהזיל "אלף זהובים אדומים" לאלמנת הר"ם מקורדובירו, שתשאל לו את הכתב יד על מנת להעתיקו, (ראה שם הגדולים להחיד"א בערך "אור יקר" שב"מערכת ספרים").

ד. נצטט מספר שורות מהקדמת הר"ם קודובירו לספרו "אור יקר", בהם סיכם מגמתו בכתיבת פירושו לזוהר: "ובראותי אני משה... קורדואירו עוצם חובת האדם בידיעת התורה וטעמיה ... ראיתי לבא ללקוט קצת שושני וורדי נרדי סודות תורתינו הקדושה, בפירוש הפסוקים, וטעמי המצות, ולחבר מהם מגילת ספר יקרא שמו "אור יקר" לסבות רבות..

מפני שעיקר הכוונה בו לבאר דברי הרשב"י ע"ה בכל פרטיו... מאיר ומבאר דברי הזוהר בכלל ופרט, בסיעתא דשמיא... להיות סודות התורה יקרי הערך לא יערכם זהב וזכוכית... לבאר דברי הרשב"י ע"ה בזוהר ואו"ר יק"ר, ירצה אור מאיר, דהיינו היות הזוהר מתבאר לבד, בלי להוסיף כלל, אלא כפי מה שנלמוד מתוך דבריו, וכפי מה שאנו יונקים משדי משדי חכמתו... להיות כוונת הספר להורות אל האדם דרך יעבור להקדוש ברוך הוא ושכינתיה, כי זה כל האדם."

ה. השפעתה העצומה של קבלת האר"י דחתה את לימוד הקבלה עפ"י שיטתו ודרכו של הר"מ מקורדובירו לא נתבאר אלא על פי שיטת האר"י ז"ל. והגאון בעל החיד"א שם כותב: "וראיתי בספר חזיונות כתב יד לרבינו הרב מהרח"ן זצ"ל, שחלם [על] הרמ"ק ז"ל, ובחלוס ידבר בו הרמ"ק ז"ל שקבלת רבו האר"י ז"ל אמיתית ופנימית. ושם בעולם הבא הוא [הרמ"ק!] לומד חכמת הקבלה על דרך רבו האר"י ז"ל".

ו. מהר"ם קורדיבירו נפטר בצפת בשנת ש"ל, ונטמן סמוך לקברו של האר"י ז"ל.

ג) רבי מרדכי אזולאי - "אור החמה"

א. המקובל ר"א אזולאי נולד לאביו ר' מרדכי אזולאי, שהיה ממשפחת המקובלים מקטלוניה שבספרד, בעיר פאס שבמורקו (ש"ל).

עיר זו היתה אז מרכז תורני גדול בארץ ומשופעת בחכמיה הרבים והגדולים. שם עלה ונתעלה בידיעת התורה על כל חלקיה: מקרא, תלמוד, קבלה. כמו כן נתוודע אז לקבלת רבי משה קורדובירו - המבוארת בספרו הגדול "פרדס רמונים".

רבים מספריו בקבלה יש להם גוון שיטת הרמ"ק.

ב. הר"א אזולאי החליט לעלות לארץ ישראל - ככל הנראה לאחר פורענות שעברה באותה עת במרוקו, ובפרט בעיר פאס. בהגיעו לארץ ישראל (בשנת שע"ה) התיישב אז בעיר חברון, שהיתה מרכז לתורה וללימוד הקבלה, ושם כתב את ספריו הקדושים, לתקופות קצרות התיישב בעדים ירושלים ועזה.

ג. הר"א אזולאי נפטר בשנת ת"ד (כ"א מרחשון וי"א כ"ה) בחברון, ושם נטמן.

ד. ספרו הגדול "אור החמה", הוא בין הפירושים החשובים ביותר שנכתבו על הזוהר. בספר זה באו פירושי הזוהר לרבי משה קורדובירו ולרבי חיים וויטאל (קודם שנתוודע לתורת האר"י ז"ל). הפירוש הודפס בשלשה כרכים גדולים, ובהם פירוש לשלשת חלקי הזוהר (בראשית - דברים). כמו כן כתב הרב אברהם אזולאי את הספר "זהרי חמה", והוא קיצור מן הספר "ירח יקר" - פירושו הגדול של רבי אברהם גלנטי לזוהר.

ה. בשנת תרנ"ו הודפס הפירוש "אור החמה" בשילוב עם "זהר חמה", ע"י הרה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם בן הדברי חיים זי"ע, וכעת מצויים בו שלושת הפירושים של המקובלים: הרמ"ק, רח"ו, ור"א גאלאנטי. מדבריו בהקדמתו לפירושו: "... והחלק ב' [מן הספר "קרית ארבע" - הכולל את רוב חיבוריו בקבלה] נקרא שמו "אור החמה", והוא מאיר המעיין באור החמה הבהיר להבין לשונות הזוהר הבלתי עמוקים, ונהנים ממנו כל העם מקצה, המבין והבלתי מבין".

אור פרק כ"ט הזוהר קפג

ו. רבי אברהם בן רבי מרדכי אזולאי נולד בפס (בשנת ש"ח - שצ"ח) למשפחת מקובלים, היה מקובל מפורסם, נוסף אשר פרח בתור הזהב של התקופה ההיא. הוא כתב שלושה מדרשים המבוססים על הזוהר עם פירושו האריז"ל, "אור הלבנה", "אור החמה", ו"אור הגנוז". הרב אברהם אלגאזי גם כתב ספר הנקרא "חסד לאברהם", בו הוא מציג ניתוח עקרוני הקבלה.

ז. בנו של הרה"ק ר' אברהם אזולאי, היה הרה"ק ר' יצחק אזולאי, בעל זרע יצחק מקושטאנדינא (הוא אבי הרה"ק ר' ישעי', אבי הרה"ק ר' יצחק זרחי', אבי מרן החיד"א ז"ל).

ח. חתני הרה"ק ר' אברהם אזולאי ז"ל היו, הרה"ק ר' בנימין זאבי (אבי הרה"ק ר' אברהם ישראל זאבי), והרה"ק ר' דוד יצחק (אבי הרה"ק ר' אברהם ישראל זאבי), הרה"ק ר' אברהם אזולאי ז"ל נפטר, בשנת ת"ד לפ"ק כ"א (וי"א כ"ה) מרחשון זיעועכ"א.

(תו"ד מליצי אש)

ד) רבי שלום בוזאגלו - "מקדש מלך"

א. רבי שלום בוזגלו נולד - במאה הי"ח - בעיר מראכש שבמרוקו, עיר קדומה ששימשה מאות בשנים כמרכז רוחני ליהודי דרום מרוקו. ארבע מגדולי חכמי מרוקו שבדורו: רבי אברהם אזולאי, רבי יעקב פינטו, רבי ישעיה הכהן, ורבי יעקב גדליה - היו רבותיו בקבלה, כפי שידוע לנו מדבריו בהקדמתו, ומהבאת דבריהם ופירושיהם בפירושו הרבים על הזוהר.

ב. פירוש "מקדש מלך", ושאר פירושו לחלקי הזוהר הנוספים: "הדרת מלך", "פני המלך", "יהוד מלך", "כבוד מלך" (על מאמרים קשים שבזוהר, על האידרות - רבה וזוטא - ועל ספרא דצניעותא), ו"כסא מלך" (על תיקוני הזוהר) - מבוססים כולם על קבלת האר"י ז"ל, כפי שבאה בכתבי תלמידיו, ובראשם המהר"י. ואף שקבלת האר"י היא הקובעת בפירושו, הרי שבמקומות רבים נטה להסביר המאמרים על פי פשוטם של כתובים ברוח הזוהר וכוונותיו הנגלות.

ג. בפירושו שילב הר"ש בוזגלו גם מפירושו של הרב משה זכות על הזוהר, פירוש שהיה מצוי בכתב יד, והוא שהדפיסו והוציאו לאור עולם.

ד. ספריו כתב לאחר שעזב מרוקו והתיישב בלונדון, אבל הדפיסם באמסטרדם (תק"י).

פירוש הר"ש בוזגלו לזוהר, שני תכונות לו:

א. הוא הפירוש הראשון המקיף את כל חלקי הזוהר.

ב. נכתב רק עפ"י קבלת האר"י ז"ל, שנתקבלה בלימוד הקבלה, על כן זכה הספר למהדורות רבות, (אגב, פירושו לזוהר נפוץ ביותר בחוגי החסידים, ובמהדורות זאלקאוו הובאו הסכמותיהם של האדמורי"ם: רבי לוי יצחק מברדיטשב ור' יששכר דב מזלאטשוב).

רבי שלום בוזגלו נפטר בשנת תק"מ בלונדון.

**ה) "עטרת צבי" לרבי צבי הירש מזידיטשוב,
בעמח"ס "עטרת צבי", "פרי קודש הלולים", "סור
מרע ועשה טוב"**

א. הגאון הקדוש הרב האלקי רצ"ה מזידיטשוב זללה"ה בעהמ"ח "עטרת צבי" פירוש על הזוה"ק, "פרי קודש הלולים" על הפרי עץ חיים, "סור מרע ועשה טוב" הקדמה ודרך לעץ החיים, ועוד.

ב. הוא היה מוסמך מרבו הקדוש והנורא מו"ה יעקב יצחק מלובלין זללה"ה ומשאר צדיקים, והחשיב עצמו כשלישי לבעש"ט הקדוש זללה"ה, כי בימי חורפו נסע תלמיד אחד מתלמידי הבעש"ט דרך מקומו, ועכבו רבינו רצ"ה אצלו כמה ימים, ולמד ממנו הרבה.

ג. הגאון"ק רבי משה טייטלבוים מאוהעל בהסכמתו על ספר עטרת צבי לרבינו הנ"ל כותב עליו בזה"ל: איש אלקים קדוש, צדיק יסוד עולם, רבן של ישראל, ידעתי נאמנה שהיה מלא וגדוש בחכמה זו בחב"ד עד להפליא, ועם קדושים נאמן, ועשה פירוש על כל הזהר, ואולי הוא מהשלמת התגלות חיבורו דהזה"ק דעל ידו ייתי פורקנא דישראל.

ד. הגאון"ק מוהרצ"א מדינוב בהסכמתו על עטרת צבי הנ"ל כותב בזה"ל: וידוע לכל אשר עם גודל קדושתו ופרישתו וחסידתו, זכה שנפתחו לו שערי חו"ב, והיה יחיד בדורו בחכמת האמת, ילאה הקולמוס מלספר עומק השגתו בחכמת האמת הלזו, והנה הוא הקדוש עשה לה אזנים, עכ"ל שם. ובהוספותיו לספר סור מרע כתב בזה"ל, וכמעט לא ראיתי ולא שמעתי בדורינו מי אשר העמיק בחכמה הנפלאה כמוהו.

ה. הגאון האמיתי בשו"ת אמרי אש חאו"ח סימן י"ט כותב על רבינו הנ"ל בזה"ל, הגאון איש אלקים מו"ה צבי, וכותב שם ומי בדורנו זה אשר ישארו לבבו לדמות את עצמו להרב הגאון רצ"ה.

ו. אחיו הגאון"ק מו"ה אלכסנדר סענדר מקאמרנא בספרו זכרון דברים (דף כ"ח ע"א) כתב בזה"ל: ואחי מורי הקדוש בעשר מיני קדושות מוהר"צ זללה"ה ביאר מאמר הלז כפי תוקף קדושתו ועוצם בינתו והתפשטות דבריו עד רום שמי המעלות, והרוצה לטעום נופת צוף ודבש, יעיין בדבריו הקדושים ויאירו עיניו.

ז. אחיו הקדוש והנורא מו"ה משה מסאמבור בספר תפלה למשה, בהקדמתו כתב בזה"ל, מה ששמעתי מאחי אמ"ו איש אלקים קדוש מו"ה צבי הירש, ואקדם בהקדמתי אשר השגתי בו מחסידותו ופרישתו וענותנותו ומעיינות חכמה אשר בו, לו אספר בשבחו כל הימים לא אוכל לספר אפס קצתו, וזאת השגתי אשר כל השגתי בו מאפס ותהו נחשבו מגודל עמקות החכמה והקדושה והפרישות והענוה אשר בו וכו'.

ח. הגאון"ק מו"ה יודא צבי מראזלא [תלמידו וחתנו ובן אחיו הרר"מ מסאמבור הנזכר] אמר, כי אין שום פסוק בכל התנ"ך אשר מורו דודו רצ"ה לא גילה לו סודו.

ט. מוריניו ש"ב הגאון"ק מוהר"א מזידטשוב [תלמידו ובי"א הה"ק ר' ישכר בעריש] בהסכמתו על עטרת צבי כותב בזה"ל: וכאשר שמעתי מפיו הקדוש שהוא מתלמידי רשב"י. (עשר קדושות מערכת ב' מהרצ"ה מזידטשיב).

**העטרת צבי החזיק עצמו לתלמיד של התנא האלקי
רבי שמעון בן יוחאי, וגם של האר"י הק'**

א. בהסכמת תלמידו ובן אחיו הרה"ק רבינו מהרי"א מזידיטשוב זי"ע על ספה"ק העטרת צבי כותב בזה"ל: וכאשר שמעתי מפיו הק' שהוא מתלמידי רבן שמעון בן יוחאי, זכותו יעמוד לנו. ובספר עטרת יעקב וישראל להרה"ק ר' יעקב האגר זי"ע תלמידו של רבינו מהרי"א מזידיטוב, כותב בזה"ל: ודע כי רבינו זה [העטרת צבי] למד תורה מפי הרשב"י והאר"י ממש, כאשר העיד בעצמו, והעיד לנו מורי [מהרי"א] זי"ל מזידיטשוב, ע"כ.

פעם אחת שלח העטרת צבי מכתב לקברו של רשב"י והאר"י, וחתם "אני תלמידך צבי בן הינדא".

ב. פעם איקלעו לזידיטשוב אנשי צורה, שבאו מארץ הקודש לקבץ מעות לטובת ר' מאיר בעל הנס, שלח העטרת צבי עמהם קונטרס שינוחוהו במערת ציון רשב"י, ותלמידו הרה"ק רבינו מהרי"א מזידיטשוב זי"ע ראה את הקונטרס בידם, וראה בו פירושים על מאמרי הזוה"ק, ובחתימת הקונטרס חותם תלמידך צבי בן הינדא, ומבקש העטרת צבי את רשב"י, שיגלה לו אם כיוון בפירושו לאמיתו. נתן להם רבינו מהרי"א מעות שיכתבו אליו מה שאירע עם הקונטרס במירונו. כאשר חזרו לארה"ק כתבו אליו, כי אחר שהניחו את הקונטרס במערה יצאו החוצה, ואחר כמה רגעים כשנכנסו שנית לא מצאוהו עוד, ושום אדם לא נכנס לשם בין כך.

ג. פעם בליל שבת קודש, רצה חתנו הרה"ק ר' יודא צבי מראזלא זי"ע להגיש לו משקה לשתות, ושמע מבעד דלת חדרו קולם של כמה אנשים, וכאשר הסתכל דרך חור

המפתח שבתוך הדלת, ראה איש זקן ואיש צעיר מפלפלים עם חותנו העטרת צבי, ובשב"ק בסעודה ג' כשהעטרת צבי פתח במאמר מהזוה"ק כדרכו, אמר: מימרא זו פירשו רבינו שמעון בן יוחאי בעצמו כך, ואמר הפשט של רשב"י, ואח"כ אמר והאר"י הק' פירשה כך, ואמר הפשט של האר"י הק', ואח"כ אמר, ואני מפרש כך וכך, ושניהם רשב"י והאר"י הק' מסכימים לפשט שלי, וסיים "און טמער גלייבט עטץ מיר נישט, פרעגט'ס דעם שווארצען גנב, ער האט אריין געקוקט דורך די קלאמקע", כי הרגיש ברוח קדשו שחתנו הביט לתוך החדר.

ד. הוא הקדוש היה גאון בנגלה ובנסתר, ובעת אמירת התורה בסעודה ג' של שבת קודש, גילה סודות וענינים רמים וגבוהים.

ה. הרה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זי"ע היה רגיל לספר, כי בעת שהעטרת צבי אמר תורה בסעודה ג', והמורה שעות שעל הקיר התחיל להקיש, צעק העטרת צבי "שא דרך ארץ", ותיכף פסקו מלהקיש, וכן בכל פעם, ואחר אמירת התורה השלים כל הנקישות שחיסר במשך שעת אמירת התורה. וסיים הרה"ק משינאווא: תראו מזה שאפילו דומם כמורה שעות יש לו דרך ארץ לדיבורו של צדיק. (עבודת עבודה דף רע"ט).

**(ו) "זוהר חי", - לרבי יצחק אייזיק מקאמארנא,
בעמח"ס "זוהר חי", "היכל הברכה", "נתיב
מצותיד", עצי עדן, "פני זקן", "שולחן הטהור", ועוד**

א. הגאון הקדוש המקובל האלקי מארא דרזין, מו"ה יצחק יהודה יחיאל, המכונה ר' אייזיק מקאמארנא (תקס"ו

- (תרל"ד), בן הגאון"ק ר' אלכסנדר סנדר, אחי הקדוש ר' צבי מזידיטשוב.

ב. היה גאון מופלג קדוש ובעל מקובל נורא, שחיבר ספרים הרבה ה"ה, ספר עשירית האיפה על התו"כ, אוצה"ח על תרי"ג מצות, והיכל הברכה על המסורת, וזהר חי על הזהר"ק ה' כרכים, ונתיב מצותיך, ומעשה אורג, ופני הזקן, ועצי עדן על המשניות, ופני זקן על ירושלמי שקלים, וספר נוצר חסד על אבות, ואלו נדפסו.

עוד נשאר ממנו בכתובים ספר שולחן הטהור על שו"ע או"ח, והגהות על ש"ס בבלי וירושלמי, ופ"י על כמה מסכתות מירושלמי זרעים, והגהות על תיקוני הזהר, (מגילת יוחסין שבספר בן ביתי תהלים).

ג. הגה"ק ר' יצחק אייזיק יחיאל היה נהירין ל"י שבילין דרקיע דנהר-דעה, היה צדיק יסוד עולם, ושר בית הזהר, עיר וקדיש, וזכה לבן גדול הגה"ק ר' אליעזר צבי סאפרין, שהוציא ג"כ ספרים הרבה, הוא בהמח"ס בן ביתי עה"ת וחמש מגילות, ודמשק אליעזר על זה"ק ו"ח, וספר אור עינים ב"ח ועוד.

ד. פירוש על הזהר מבוסס על קבלת האר"י ז"ל, ובו גם השפעת תורת מאורי החסידות - הבעש"ט ותלמידיו. פירוש זה הודפס בחמשה כרכים גדולים בלעמבערג, והינו חיבורו האחרון שנכתב בעירוב ימיו, ולא זכה להשלימו, ואכן על זוהר חומש דברים לא כתב פירוש. הכרך החמישי מסיים בפירוש לקטע המצוי בתחילת הזהר לספר דברים - בביאור הפסוק: "רב לך אל תוסף", ובזה הוא מצא רמז בעת מחלתו, שעליו להפסיק בכתובת פירושו. ואכן, סמוך לכתובת שורות

אחרונות אלה נפטרו. ספרו - "זוהר חי" - הודפס לאחר פטירתו על ידי בנו הצדיק המקובל רבי אליעזר צבי סאפרין, כצוואת אביו המחבר.

ה. פעם אחת אמר שיש בחלק נשמתו הטהורה חלק אחד מנשמת האריז"ל, ואפילו הצורה של האריז"ל יש לי שוה בשוה. וגם חלק אחד מנשמת הבעש"ט ז"ל, לכן כל ימיו לא היה יום אחד שלא היה מדבר מן הבעש"ט ז"ל ומהאריז"ל. וגם היה לו חלק אחד מהינוקא הנזכר בזוהר וכו'. ואמר שיש לו עוד כמה חלקי נשמות מנשמת תנאים ואמוראים, אבל לא רצה לגלות.

(עשר קדושות מערכת ט' עמוד מ"ג)

ו. מורי דודי הקדוש [רבינו צבי] נשמתו היה שורש הרח"ו משורש שקרוב אל נשמת ר' עקיבא, שנתבאר זה בספר חזיונות ענין המתחיל בענין אשתי אמר לי מורי, מלבד שאח"כ ע"י מעשיו המופלאים עלה עוד לכמה מדריגות, וכן נשמת הרה"ק מו"ה לוי יצחק מבארדיטשוב היה משורש רח"ו. ועם שרשים אלו עבדו מלך עליון במסירות נפש, בהתלהבות ויחודים, כמעט שלא נמצא בימי התנאים כך. (מגילת סתרים).

(עשר קדושות מערכת ט' הרה"ק מהרי"א מקאמארנא)

ז. תפלתו היתה בדביקות נפלאה, ופעל הרבה בתפלתו לטובת ישראל. הוא כותב בספרו הק' זוהר חי (בראשית דף רט"ו ע"ב): פעם אחת בחג השבועות בשנת תקע"א לפרט, התחיל מורי דודי רבינו הקדוש [העטרת צבי] להתפלל קודם הנץ החמה, ועמד בתפלת לחש של שחרית ששה שעות, והיה שם בעל הבית אחד [שהיה שמו יוסף], ואמר תהלים עד שסיים כל התהלים, ואחר כך הלך לישן ובא לבית המדרש

ועדיין לא סיים הצדיק תפלת הלחש, ובעת הסעודה לא נתן לו המשרת לאכול כראוי, והיה יושב באיזה זווית, ואמר להמשרת, רבי מצער אותנו באריכות, ואתה במניעת המאכל, ושמע העטרת צבי זאת, לקח כוס של יין ונתן לו, ואמר: יוסף אתה אומר שאני מצער אותך, התדע שיש כאן איזה מאות בני אדם, ואני צריך לתקן לכל אחד תיקון נפשו וכל הצטרכותו מהחל ועד גמירא. האמת שהנחת בביתך שני ילדים בריאים, והיום נחלו שניהם, האחד נחלה שהיה קרוב למות, ובתפילתי פעלתי שהמשכתי לו חיים, ותהלה לאל חזר לאיתנו, והשני לא השגחתי כל כך והוא כעת בסכנה גדולה. ונתבהל זה האיש, ותיכף במוצאי יום טוב אץ לביתו, והיה מכוון כמו שאמר לו העטרת צבי.

ח. העיד על עצמו, שהכניע את השר של אונגארן, ועשה לו חריץ במצחו.

ט. אירע שבאו אליו מאות משפחות בבכיה גדולה, שהשר גזר עליהם גזירה שאסור להם לדור בכפרים, אלא מוכרחים לגור בתוך העיר, וכל פרנסתם הוא מהכפרים. המה בכו לפניו שירחם עליהם לבטל הגזירה הרעה. אמר להם העטרת צבי, לינו פה הלילה ובואו לפני בבוקר, וכן עשו.

בבוקר כשבאו אליו, אמר להם: בלילה זו היתה לי עליית נשמה, והלכתי לתנאים, אמוראים, רבן סבוראי, וכולם אמרו שכן צריך להיות שתדורו בתוך העיר, לפי שבכפרים אין מנינים, ואין שומעים קדושה וברכו, ואין שם מקוה. רק התנא האלקי רבן שמעון בן יוחאי אמר שאי אפשר לגזור זאת: שאם יסע יהודי דרך כפר ולא יהיה עמו טלית ותפילין, או פת לחם לסעוד לבו, מאין יקח?, ואמרו בבית דין של מעלה, שישאלו פי צדיק אשר נמצא עדיין

בעולם, ענה רשב"י הלא יש כאן ר' הערשילע זידיטשובער, נשאל את פיו, ושאלו אותי, ואמרתי כרשב"י, ועתה סעו לביתכם לשלום, כי השר שגזר גזירה זאת, מת פתאום וכבר בטלה הגזירה, וכך הוה.

י. רבינו ר' אליעזר צבי מקאמארנא בהקדמתו לספה"ק זוהר חי (מאביו הק' רבינו מהרי"א מקאמארנא זי"ע), מספר שפעם אחת ראה העטרת צבי בחלום הלילה, שנכנס להיכל של רבינו הבית יוסף, וראה הרבה תלמידי חכמים יושבים במתיבתא זו של רבינו הבית יוסף, ובתוכם היה יושב אחיו הרה"ק רבינו אלכסנדר סענדר מקאמארנא זי"ע, וכשנכנס העטרת צבי עמד הבית יוסף מכסאו, ואמר "ברוך הבא ר' הערשילע זידיטשובער", וביקש מהעטרת צבי שיאמר דבר תורה, השיב העטרת צבי, כאן יושבים תלמידי חכמים גדולים שעוסקים בנגלות התורה, ואני כל עסקי בסודות התורה, אבל אעפ"כ אגיד לכם דבר חידוש אחד על פרשתנו זו פרשת ויגש, ואמר: כתיב (בראשית מ"ז י"ד) וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר אשר הם שוברים, ואמרו חז"ל (פסחים קי"ט ע"א) שיוסף ליקט כל כסף וזהב שנמצא אז בכל העולם, וקשה הלא בין הכסף והזהב היו גם צלמים ועבודה זרה, והאיך הותר ליוסף ליקח עבודה זרה שלהם, הלא הילכתא היא (ביורה דעה סימן קל"ט ס"א) שאסור ליהנות מעבודה זרה, לזה מסיים הכתוב בשבר אשר הם שוברים, היינו לשון שבירה וכתיתה, שהעכו"ם בעצמם שברו את הצלמים קודם שנתנום ליוסף, וההלכה היא (שם סימן קמ"ו ס"א) שאם העכו"ם בעצמו מבטל העבודה זרה שלו מכל וכל, מותר לישראל ליהנות

אור פרק כ"ט הזוהר קצג

ממנו. כה אמר העטרת צבי שם. על זה ענה הבית יוסף להעטרת צבי, "טוב דברתם וחדשתם בתורה".

יא. אחר כך אמר הבית יוסף בזה הלשון: אחיך ר' סענדר היושב כאן ביקש אותנו לומר לך שיש לו בן קטן בעולם העשיה, [ה"ה הרה"ק רבינו מהרי"א מקאמארנא זי"ע], ואין מי שישגיח עליו ללמדו תורה, ומבקש ממך שתשגיח עליו ללמוד עמו תורה הקדושה, השיב העטרת צבי, הריני מקבל עלי ללמוד עמו, עכ"ד.

יב. קודם שנסתלק לחיי העולם בכה מאוד, וכששאלוהו למה הוא בוכה, אמר שהתבונן האם נמצא עוד צדיק שיוכל לתקן נשמות כמו שהוא היה מתקן, עד שמצא מרגוע לנפשו, באמרו שרואה כי הרה"ק ר' יהודה צבי מסטרעטין זי"ע יוכל עוד לתקן נשמות כמותו.

(עבודת עבודה)

ז) "דמשק אליעזר" לרבי אליעזר צבי מקאמארנא - בעמח"ס "אור עינים", "בן ביתי" ועוד

א. רבי אליעזר צבי (תק"צ - תרנ"ח), היה בעל מקובל גדול ונורא, וחיבר ספרים נוראים עפ"י סוד וקבלה, והם ספר בן ביתי עה"ת, על תהלים ועל חמש מגילות, זקן ביתו על אבות, בן ביתי על סיומי הש"ס, דמשק אליעזר על הזוהר"ק ו' חלקים, אור עינים סודות וקבלה ב"ח, וראש בית על תיקוני הזוהר, הוא היה שר בית הזוהר בדורו.

ב. הוא בנו וממלא מקומו באדמורות של האדמו"ר הראשון אור עינים, ראש בית אב לבית קאמארנא - רבי יצחק אייזיק בעל "זוהר חי".

ג. פירוש לזוהר "דמשק אליעזר" שנדפס בו' כרכים (תרס"ב - תרפ"ב), נכתב בכוונה להיות פירוש שיובן על ידי הלומדים הבאים להבין את הפשט דברי הזוהר, ועל כן השתדל לבאר ולפרש כל תיבה ותיבה בהרחבה. פירוש, כפירוש אביו, מבוסס על קבלת האר"י ז"ל, וספרי גדולי החסידות.

ד. בהקדמתו הוא כותב "שמעתי מאאמו"ר זלה"ה ששמע מפה קדוש רבינו יעקב יצחק בן מאטיל מלובלין, שרצונו הטוב היה שיהיה איש אחד בעולם שיפרש דברי הזוהר הקדוש על פי פשט פשוט, בכל מקום שיכול לפרש על פי פשט, וכן אני בעצמי שמעתי גם כן מהרב הצדיק הגאון מו"ה צבי זצ"ל... שחשקה נפשו לראות בעיניו איזה פירוש על הזוהר הקדוש שיהיה על פי פשט פשוט לזה.

בכח אלה הצדיקים הקדושים, בא לי עזר לי ב"ה וב"ש. קבלתי עלי בלי נדר לילך בדרך זה לפרש על פי פשט בכל מקום שיוכל לסבול פשט פשוט, והוא כדי שיוכל לדבק כל אחד מבני ישראל הקדושים בדברי הזוהר הקדוש הזה, כי ידוע הוא שעיקר קניית דביקות הבורא ב"ה באין ממש ובשמחה, הוא בא מלימוד דברי הזוהר".

ה. הספר - מכתב יד - יצא לאור על ידי בנו וממלא מקומו - האדמו"ר רבי יעקב משה סאפרין מקאמארנא.

ח) "הסולם" לרבי יהודה אשלג, פירוש על הזוהר בן ט"ז כרכים

א. המקובל האלקי רבי יהודה אשלג, נולד בווארשה בשנת תרמ"ו. בתרע"ט עלה לארץ ישראל, והתיישב

בירושלים. הגם שעמל הרבה בנגלות התורה, בכל זאת עיקר כחו מתבלט בתורת הסוד - הזוהר ושאר ספרים וכתבי האר"י ז"ל.

ב. מגדולי המקובלים בדור האחרון היה רבי יהודה אשלג ז"ל. הוא פיתח גישה חדשה להבנת שיטת האר"י ז"ל. כתביו העמוקים והמובנים סיפקו מפתחות הנחוצים להבנת הזוהר. פירושו השלם לזהר הידוע כפירוש "הסולם" הקל בהפצת הלימוד בכתבים הנשגבים והסתומים של הזוהר, שכן תרגם כל הזוהר ללשון הקודש המדוברת כיום. הוא פתח את השערים לסוד תורת הח"ן, דרך 16 כרכים המהווים את הספר הנקרא "תלמוד עשר הספירות".

מספריו ראוי לציין: "תלמוד עשר ספירות" בני 16 כרכים, ובו סיכום בהיר של תורת האר"י ז"ל במהות "עשר ספירות" ושאר ענפיה של שיטה סבוכה ומסועפת זו. כמו כן כתב הר"י אשלג ספרי ביאור לערכים ולמונחים במושג הקבלה ("פנים מסבירות"). ספריו של הר"י אשלג הם הנסיון המוצלח ביותר להגיש לבן דורינו את תורת הנסתר בשפתו, ובדרך הגיונו, ואין כמותם מבוא לכל המבקש לטעום ולדרוך בשבילי הסוד.

הר"י אשלג נפטר בעיצומו של יום הכיפורים שנת תשט"ו.

על אף הגידול בהשפעת החסידות במקביל להתעניינות המחודשת בקבלה, עדיין נוכל לומר שרוב היהודים נשארו בורים בלימודי הקבלה. מצב זה החל להשתנות כאשר הרב אשלג סלל דרכו להבנת כתבי האר"י. בספרו "עשר

הספירות" תאר בצורה הטובה ביותר את נקודות המבט של כתבי האר"י, אשר עד לעבודתו זו היו מעבר לתפיסת ההגיון.

ט) "דרך אמת"

א. הספר "דרך אמת" שנדפס עם רוב מהדורות הזוהר בשולי העמודים זה מאות בשנים, נכתב ברובו על ידי רבי יששכר בר ב"ר משה פתחיה ז"ל (מחבר הספר החשוב "יש שכר", ובו לקט כל מקורות הזוהר הנוגעים להלכה). שם הספר שניתן ע"י המחבר היה "אמרי בינה", אולם באחת ממהדורות הזוהר הודפס ספר זה ונתלו אליו הגהות והערות מגדולי המקובלים (ביניהם: האר"י, מהר"ם קורדובירו, ועוד), סגורים בסוגר מרובע, על מנת להבדיל בין הספר "אמרי בינה", להערות הנוספות. ברבות הימים, בהדפסה אחרת של הזוהר, הושמטו הסוגריים, וכל ההערות נצטרפו ליחידה אחת שנקראה בשם "דרך אמת", על שם ספר שיוחס להאר"י ז"ל, וזאת כדי לתת ערך מיוחד לספר זה (ואכן נמצא בשערי זוהר שונים כתוב: "ובגליון הגהות מרן מהרח"ו - תלמיד האר"י ז"ל - "דרך אמת").

ב. בספר זה, במיוחד כעת לאחר שנקוו אל תוכו הגהותיהם של גדולי המקובלים על הזוהר, ישנם הגהות, הערות והארות יקרות ערך, מהם: פירושי ענין, מהם פירושי מלים, מקבילות לספרות הזוהר, מראה מקום למפרשי הזוהר העוסקים בנידון, ועוד.

י) "נצוצי אורות", להחיד"א

א. "נצוצי אורות" הוא ספרו של החיד"א על הזוהר, ובו אוסף הערות, הגהות ופירושים קצרים, אשר נאספו ממפרשי

הזוהר השונים, (מהם: אספקלריה המאירה, ר' שלום בוזגלו, זהר חמה, והערותיו הוא עצמה תחת החתימה: מא"ן [מהצער יוסף אזולאי נר"ו]). ספר זה מודפס בשולי הזוהר במהדורות רבות, ובו הערות מאירות עינים מסוגים שונים: פירושים בתחום הפשט ובתחום הקבלה, הערות ענייניות, תיקוני לשון, השוואות למקורי חז"ל, ועוד.

יא) "נצוצי זוהר"

א. אף שיש הרבה מן המשותף בין ספרות הזוהר לספרות חז"ל, לא טרח מי מהעוסקים בזוהר להראות - בהיקף רחב - על הנקודות שבהם קיים המכנה המשותף, ולהצביע על מקבילות ברעיונות, בכיווני החשיבה, ולעתים אף במשא ומתן דומה בין שני התחומים.

ב. עד שקם הגאון רבי ראובן מרגליות ז"ל וחיבר ספר נפלא "ניצוצי זוהר", על כל חלקי הזוהר: זוהר על התורה, התיקונים ו'זוהר חדש' (ת"ש-תשי"ג).

תוכנו: א. מקבילות בין הזוהר לכל מקורות חז"ל: תלמודים - בבלי וירושלמי - והמדרשים השונים.

ב. מקבילות בזוהר עצמו ממקום למקום.

ג. הערות חכמי ישראל לדורותם השייכים להזוהר.

ד. ציונים והערות הלכתיות שהזוהר עוסק או מרמז להם.

ה. פירושים, הערות והארות להבנת דברי הזוהר במקומות רבים.

פרק ל

הבקעת אור הקבלה בצפת

א. בראשית המאה הט"ז גדל הישוב היהודי בארץ ישראל ע"י אחינו שבגולה שעלו לחונן עפרה, הישוב בארץ התרכז בעיקר בשני מרכזים, צפת וירושלים. ירושלים של אותה עת, עטרה לראשה כתר גאונות והלכה, בדמותם של רבי עובדיה מברטנורה ועוד. צפת הפכה לערש הקבלה ותורת הרז המתחדשת.

א) מלך המשיח יתגלה בגליל תחילה

א. עקב סמיכותה של צפת למירון ולטבריה, לרשב"י ולרבי מאיר בעל הנס, וכן עקב המסורת המדרשית שמלך המשיח יתגלה תחילה בגליל, נהרו לצפת חסידים וקדושים, בעלי זיקה מובהקת וחובקת לעולם הסוד ותורת הקבלה.

ב) "כרם היה לידידי בקרן בן שמן"

א. רבי יוסף קארו הנודע יותר בכינויו "מרן הבית יוסף" רואה בישוב היהודים בצפת, חסד עליון מיוחד, וכך הוא כותב: "כרם היה לידידי בקרן בן שמן, כי כאשר ראה ה' עוני עמו ישראל, אשר היה זה קרוב לאלף וחמש מאות שנה נדחו מעל אדמתם, מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר, בכמה שמדות וכמה גירושין. זכר להם ברית אבותם ושב את שבותם וקבצם מאפסי ארץ, אחד מעיר ושנים ממשפחה, אל ארץ הצבי ונתיישבו בצפת תובב"א, צבי היא לכל הארצות", (אבקות רוכל סימן א').

ג) לא היה אדם שהשפיע על עם ישראל כהאר"י הק'

א. רבים היו הענקים שגרו אז בצפת, ארזי לבנון שהטביעו חותמם ומשנתם על דורם ודורות הבאים. אך יותר מכולם זכה לכך האר"י הקדוש. למן חתימת התלמוד ועד לדורנו, אין לך אדם שהשפיע כה רבות וכה נצורות על חיי העם היהודי בכל תפוצותיו כמו האר"י ז"ל. השפעת האר"י על צביון העם היהודי הנהגתו ודמותו - אין לה אח וריע, ואין לה הסבר טבעי כלל. מעטים וקצרים היו שנות חיי האר"י.

ב. בהיותו כבן שלושים ושמונה בלבד נסתלק מן העולם, ונתעלה לגנזי מרומים.

ד) השפעת ופעולות האר"י נמשכה כשנה ומחצה בלבד

א. תלמידיו מעטים במספרם, יתכן מאוד שלא הגיעו למנין חמשה עשר איש. ולא עוד אלא שעיקר השפעת ופעילות האר"י, לא היתה אלא במשך כשנה וחצי בלבד, ובכל זאת זכה להטביע חותמו על כל האומה הישראלית, בצורה כה מעוררת כבוד וקדושה שאין בדומה לו. ללמדך שהדברים הרוחניים הנעלים, אינם זקוקים לפרסום, ואינם קשורים כלל לזמן בהתהוותם והתפתחותם. רצון הבורא לא נהיר לבני אנוש כמותנו.

ב. האר"י ז"ל נולד באלף הנוכחי בשנת רצ"ד בירושלים. הוא היה ניצוץ מנשמת משה רבינו.

ה) ה"אור יקר" גלה גדולת הרמ"ק בקבלה

א. רבי משה קורדבורו נמשך בצמאון רב לחכמת הקבלה. בשנת שע"ב למד בצפת עם רבי שלמה אלקבץ, ונשא את אחותו לאשה. רבי משה קורדבורו התגלה כמורה וכסופר

מחונן בכתבו את הפירוש הראשון הניתן להבנה של הזהר "אור יקר". עבודות עיקריות נוספות שלו הן "אור נערב", "שיעור קומה", "תומר דבורה", ו"פרדס רמונים".

ו) אליהו הנביא היה "סנדק" האר"י

א. על פי האגדה הופיע אליהו הנביא בברית המילה של האר"י ושימש כסנדק, באותו מאורע אמר אליהו הנביא לאבי האריז"ל, שעליו לשמור היטב על בנו מאחר שהוא צפוי להיות למקור אור גדול.

ב. בהיותו בן שמונה נפטר עליו אביו, אמו עברה להתגורר בבית אחיה במצרים, בבית הדוד חנוך הנער הקטן, כשלאחר זמן הוא נושא את בת דודו לאשה.

ז) האריז"ל למד נגלות התורה עם השיטה מקובצת והרדב"ז

א. במצרים למד האריז"ל עם הרבנים המפורסמים ר' בצלאל ור' דוד זמרה (הרדב"ז). האר"י היה לסמכות תלמודית עוד לפני הגיעו לגיל 20. הוא קלט כל מה שלמדוהו מוריו. תוך לימודיו נתגלה לו אור הזהר. הוא חי בקדושה וטהרה, מתבודד במקום נידח קרוב לנילוס במשך 31 שנה, בהן למד את סודות הקבלה.

ח) האר"י ז"ל בא לעולם הזה רק בשביל תלמידו רח"ו

א. בשנת ש"ל נצטוה האר"י מפי אליהו הנביא לעלות ממצרים לצפת "שם תמצא חכם אחד, אשר כל ביאתך לעולם לא היתה אלא בשבילי" - הוא התלמיד הנאמן רבי חיים וויטאל. לפי דברי רבי חיים וויטאל, נצטוה האר"י

לעלות לצפת ע"י רוח הקודש, וכך הוא כותב: "שני שנים קודם פטירת הרב זלה"ה בא אנוס ממצרים על פי הדיבור, כי כן הוגד לו ברוח הקודש".

ט) תורת הח"ץ - הבריה המברית עולם הזה עם עולם הבא

א. הרב ר' שלמה אלקבץ, מחבר המזמור לשבת "לכה דודי", (שנ"ה - תל"ד) הקים בסלוניקי מרכז ללימוד הקבלה, אך זמן קצר לאחר מכן נמשך אף הוא לצפת לקחת חלק בתהליך החייאות התורה שהחל אז. מקובלי צפת חתרו במאמצים גדולים לשמור את התורה בשלמותה על עקרונותיה היסודיים וחוקיה, על ידי כך שהראו כי ניתן ליישמה בכל שטחי החיים. הקבלה עשתה מאמצים להראות שחווייה דתית מסוגלת לספק לדבקים בדת כוח רוחני מספיק לצרכיהם היומיומיים.

ב. עוד קודם ביאת האר"י לצפת והתגלותו, היתה בצפת חבורות מקובלים, קדושי עליון, בראשם עמדו רבי שלמה אלקבץ מחבר הפיוט "לכה דודי", וגיסו רבי משה קורדיוורו - המכונה רמ"ק.

ג. הרמ"ק כבר הספיק אז לחבר ספרים רבים בתורת הקבלה, וביניהם ספריו הענקיים: "פרדס רימונים" - ספר המקביל לספר "עץ חיים" שחיבר רבי חיים וויטאל, וכן ספר "אור יקר", והוא פירוש נרחב ביותר על ספר הזהר.

העיד האר"י כי בנשמת הרמ"ק נתלבשה רוח בניהו בן יהוידע.

באותה השנה שעלה האריז"ל לצפת. - נפטר הרמ"ק. זה היה בכ"ג תמוז שנת תש"ל.

ד. האריז"ל והרמ"ק הספיקו להפגש מספר פעמים ואהבת אמת שררה ביניהם.

ה. כאשר ליוו את הרמ"ק למקום קבורתו, הלך לפני המטה עמוד אש, כאשר נעצר העמוד מלכת, הבינו כי מקום זה הוא מקום קבורת איש האלקים הרמ"ק.

ו. תורת הקבלה והסוד שגילה האר"י הקדוש, אינה מקבילה לתורת הסוד שגילה הרמ"ק. דומות הן בעיקרי הדברים ושורשיהן, אך תורת האר"י מתעמקת ומסתעפת לשורשים גנוזים עמוקים ורחבים.

י) משה אמת ותורתו אמת - אך גבהו דברי האר"י מהרמ"ק

א. רבי מנחם עזריה מפאנו מגדולי חכמי אטליה הנחשב לגדול מפיצי תורת הרמ"ק, מגדיר את ההבדל בין קבלת הרמ"ק לקבלת האר"י, באומרו: "משה אמת ותורתו אמת (הוא הרמ"ק) לפי פשוטן של דברי הזהר והגאונים. כי פתח לנו החכם הרמ"ק ע"ה שערים מצוינים בחכמת האמת, אמנם גבהו דרכי האריז"ל מדרכי הרמ"ק, ויש לכל אחד מהם שיטות עמוקות זה מזה עד להפליא, ואסור ונמנע לצרף ולערבב חכמת האריז"ל לא מינה ולא מקצתה בחכמת הרמ"ק. כי הרמ"ק דרש כל ימיו בעולם הבלימה ששינו בספר יצירה, והיא מכלל חכמת האמת, דרכו בה רוב המקובלים אשר היו לפנינו. אמנם האריז"ל היה דורש ביסודי האדרא וספרא דצניעותא, שהן עוסקין במתקלא ממש ובדוגמתו של מעלה". ביאור הדברים בקצרה: תורת

הרמ"ק מכוונת לעולמות התוהו, ותורת האריז"ל מכוונת לעולמות התיקון.

יא) רבי חיים וויטאל נסמך להוראה מהאלישי"ך

א. רבי חיים וויטאל ז"ל נולד בצפת בשנת ש"ג לפ"ק, לאביו הרב המקובל ר' יוסף שהיה סופר סת"ם מפורסם. ולמד בישיבת רבינו מהר"ם, ונסמך ממנו להוראה בבי' אלול שנת ש"נ. בשנת של"א כשהיה בן כ"ח שנה הלך ללמוד אצל רבינו האריז"ל חכמת האמת.

ב. הרחיד"א בשם הגדולים כתב, שנשמת מהרח"ו היתה גדולה מאוד ונקיה יותר מכל בני דורו, והיה גלגול הרב המגיד. ורבינו האריז"ל צוה ששום אחד מתלמידיו לא יכתוב מכתביו וחידושיו זולת רח"ו.

יב) לא זזה יד ר' חיים וויטאל מיד האר"י מעט שהחל לגלות תורת הח"ן

א. רח"ו כותב בספרו שער הגלגולים וז"ל: דע מן היום אשר מורי האריז"ל החל לגלות זאת החכמה לא זזה ידי מידו אפילו רגע אחד, וכל אשר תמצא כתוב באיזהו קונטריסים על שמו ז"ל, ויהי' מנגד מש"כ בספר זה, טעות גמור הוא, כי לא הבינו דבריו, ואם יש בהם איזה תוספות שאינו חולק עם ספרינו זה אל תשית לבך בקבע אליו, כי שום אחד מהשומעים את דברי קדשו לא ירדו לעומק דבריו וכוונתו, ולא הבינום בלי שום ספק.

ב. ואם יעלה בדעתך לחשוב שתוכל לברור הטוב ולהניח הרע, אל בינתך אל תשען, כי אין הדברים האלו מסורים ללב האדם כפי שכל האנושי, והסברא בהם סכנה עצומה, ויחשב

בכלל קוצץ בנטיעות ח"ו, לכן הזהרתיד. ואל תסתכל בשום קונטרסים הנכתבים בשם מורי זלה"ה, זולתי במש"כ לך בספר הזה, ודי לך בהתראה זאת, עכ"ל.

ג. רח"ו ז"ל חיבר ספר שמונה שערים מסודרים על ידי בנו הרב המקובל האלקי ר' שמואל. אך זהו מהדורא קמא שכתב רבי חיים וויטאל. כתבים נבחרים (מהדורא בתרא מהשמונה שערים) הטמין רבי חיים וויטאל בתכריך מיוחד - אותם ציוה להטמין בתוך קברו ביום פטירתו. אמנם עשו וקיימו צואתו, אבל אחר קבורתו, קיימו תלמידיו סדר תעניות ועשו שאלת חלום והשבעות השמות הקדושים לקבל רשות רבם, והוציאו את הכתבים מתוך קברו. התלמידים רבי יעקב צמח ורבי מאיר פאפריש - הנקראים גורי האר"י, ערכו כתבים אלה. הספר שסידר מהר"ם פאפריש נקרא עץ חיים, שהפך להיות הספר המרכזי והמקיף ביותר לתורת הקבלה במכלול מאמריו, היקפם ועומקם. מה שסידר מהר"י צמח נקרא אוצרות חיים.

ד. רבינו בעל השל"ה כותב אודות ספר "עץ חיים", שזכה לראותו בדמשק בכתב יד: "מיום שנתנה תורה לא היה ספר כזה".

ה. עוד הועתק מכתביו ע"י ר' אברהם בן אשר, ספר בשם שערי קדושה, עוד נדפסו ממנו ספר ארבע מאות שקל כסף קבלה, וספר הגלגולים מענין נשמות וגלגולים.